

З ІСТОРІЇ ПУРИЗМУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ. ІІІ ¹

Стаття систематизує відомості про пуристичні тенденції в історії англійської літературної мови. У третій частині статті описано сучасні спроби відродити давньоанглійські лексичні та словотвірні традиції з використанням технологій інтернету. Далі підбито підсумки дослідження, зокрема проаналізовано, чому пуристичні відповідники зазвичай не закріплювалися в ужитку і до яких наслідків це призвело.

Ключові слова: історія англійської мови, мовні контакти, запозичення, пуризм, пуристичні новотвори.

На початку ХХІ ст. з розвитком комп'ютерних технологій і появою все-світньої мережі перед англійськими пуристами відкриваються нові можливості. З'являються спеціальні сайти, присвячені відродженню й дальшому розвитку англійської, тобто питомо англійської, мови («*Anglish*», «*Ænglisc spræc*»).

Скажімо, на сайті «Англське віче» («*Anglish Moot*») серед іншого представлено англійсько-англський пуристичний словник — «*Anglish Wordbook*». Реєстрова частина охоплює частотні запозичення в англійській мові, які передано словами, що належать до: 1) нормативних відповідників питомого походження (*persistent* → *steadfast*, *dogged*, *bound*); 2) відроджуваних саксонізмів [*marriage* «шлюб» → *gathership* (пор. дангл. *gaderscipe*), *society* «суспільство» → *gesideship* (дангл. *gesīðscipe*), *reject* «відкидати» → *forwarp* (дангл. *forweorpan*), *withchoose* (дангл. *wīðcēosan*)]; 3) пуристичних заміників, які пропонували свого часу Дж. Чік, В. Барнс, П. Андерсон; 4) заміників, що їх утворюють відвідувачі сайту, зокрема для позначування нових явищ і понять; будь-хто може запропонувати свій варіант — головне, щоб він складався з питомо германських морфем і не суперечив правилам давньоанглійського словотвору.

Натепер у словнику — понад 6 тис. статей, які разом містять близько 16 тис. пуристичних відповідників, належних до різних тематичних груп. Наведемо деякі приклади:

– суспільно-політична лексика: *folkrule* «демократія» (народ + правління), *foreway* «прогрес» (букв. «провідний шлях»), *forthstride* «т. с.» (букв. «крок уперед»), *stoolman* «президент» (крісло + чоловік), *writlaw* «конституція» (букв. «записаний закон»), *kingspeak* «політика» (керівник + говорити), *mootsmanship* «т. с.» (віче + людина + суфікс абстрактності);

– наукова термінологія: *blendlore* «хімія» (суміш + учення), *lifelore* «біологія» (життя + вчення), *lorestead* «університет» (учення + місце), *learnhall* «т. с.» (навчати + приміщення), *mindlore* «психологія» (розум + учення),

¹ Див. початок: *Мовознавство*.— 2017.— № 5.— С. 3–20; № 6.— С. 30–43.

scorelore «математика» (рахунок + учення), *reckonlore* «т. с.» (лічити + вчення), *speechlore* «мовознавство» (мовлення + вчення), *cwidelore* «т. с.» (говоріння + вчення), *wordset* «речення» (слово + низка), *worldken* «фізика» (світ + знання);

– технічна термінологія: *farspeaker* «телефон» (букв. «далекомовець»), *wirecaller* «т. с.» (дріт + відвідувач), *funkbox* «радіо» (іскра + скринька), *livebox* «т. с.» (букв. «жива скринька»), *lightwritcraft* «фотографія» (букв. «мистецтво світлопису»), *toolcraft* «технологія» (знаряддя + вміння), *twixtnet* «інтернет» (між + мережа).

Сам же термін *linguistic purism* «мовний пуризм» передано кількома синонімами: *cleantungdom* (чистити + мова + суфікс опредметненого стану; букв. «мовочищення»), *sheerspeechlore* (букв. «учення про чистомовство») і *sheerspeechcraft* (букв. «ремесло чистомовства»).

З окремих питань поміж відроджувачів давньоанглійської мови точаться дискусії. Усі, наприклад, згодні, що грецизм *logic* «логіка» має бути замінений. Але на що саме? Одні обстоюють пропонований Р. Левером термін *witcraft*, іншим більше до вподоби Барнсове *redecraft*. Латинізм *negation* «заперечення» теж має два рівноцінних відповідники — *naysay* (Р. Левер) і *unsay* (Н. Феєрфакс), а латинізм *preface* «передмова» — навіть три: *fore-speech* (Н. Феєрфакс), *fore-note* (В. Барнс) і *foresay* (Р. Левер). Обговорюють і питання більш загального плану. Яка, скажімо, германська мова мала б слугувати найкращим зразком для наслідування? В. Барнс, карбуючи терміни, взорувався на фризську та німецьку мови, тоді як П. Грейнджер — на скандинавські². У цьому ряду, додамо від себе, незайве було б розглянути й ісландську мову.

У багатомовній онлайн-енциклопедії Вікіпедія існує розділ давньоанглійською мовою (Engliscan Wikipædie), створений, мабуть, за зразком латинської Вікіпедії. На сьогодні він містить близько 3 тис. статей і налічує 30 активних авторів³. Наприклад, у статті «Ucrægna» («Україна») сказано: «Ucrægna is land on þæm ēastdæle in Europan. Þis land hæfþ 44,854,065 hāda, æfter apinsunge þæs 2012. gēares. Hire lēode sprecað on Ucrægnisce and Russisce»⁴. Окремі мережеві ресурси заохочують до вживання давньоанглійської мови: пропонують відповідні підручники, словники, електронні перекладачі, розкладки для комп'ютерної клавіатури й навіть молитви цією мовою. Щоправда, сучасні давньоанглійські тексти не дуже нагадують автентичні тексти й до того ж хибують на граматичні помилки⁵.

Підбиваючи підсумки, ще раз нагадаємо провідні напрями лексичного розвитку англійської мови в різні періоди її існування. Загалом ці напрями досить чітко вкладаються в таку схему:

² *Roper J. English Purisms // Victoriographies.— 2012.— Vol. 2.1.— P. 49.*

³ Пор.: Вікіпедія новоанглійською мовою налічує 5,4 млн статей і 123,7 тис. активних авторів.

⁴ «Україна — це країна у Східній Європі. Ця країна має населення 44,854,065 осіб, за оцінкою 2012 року. Її люди розмовляють українською та російською мовами» (<https://ang.wikipedia.org/wiki/Ucrægna> — 20.05.2017).

⁵ Докладніше див.: *Neuland Ch., Schleburg F. A New Old English? The Chances of an Anglo-Saxon Revival on the Internet // The Evolution of Englishes. The Dynamic Model and Beyond / Eds. S. Buschfeld et al.— Amsterdam, 2014.— P. 486–504.*

1) у давньоанглійський період (450–1066) лексикон розвивався майже виключно з питомих джерел, мова була словотвірно самостійною, а щодо запозичень — яскраво пуристичною;

2) у середньоанглійський період (1066–1500) вектор лексичного розвитку змінюється на діаметрально протилежний: власна словотворчість зводиться нанівець, натомість різко збільшується кількість запозичень, які не тільки позначають нові поняття, а й масово витісняють з ужитку питому лексику на позначення давно відомих понять;

3) у новоанглійський період (XVI–XIX ст.) мова продовжує запозичати так само багато, проте з'являються перші спроби замінити надмірні запозичення пуристичними відповідниками;

4) у сучасний період (від початку XX ст.) серед неологізмів знову абсолютно переважають власноутворені слова; з активної позичальниці англійська перетворюється на мову, яка сама слугує головним джерелом запозичень в інші мови світу.

Як бачимо, за останнє століття вона ніби повернулася в той лексико-словотвірний стан, у якому перебувала на самому початку свого існування. Проте не можна не погодитися з тим, що період формування її нинішнього словництва все ж пройшов під знаком запозичень ⁶.

Пуристичні тенденції, які відновилися в середині XVI ст., спиралися на різноманітні способи збагачування лексики (словоскладання, афіксальне словотворення, відродження архаїзмів, упровадження діалектизмів), однак результати виявилися вельми скромними. Кількість пуристичних відповідників, що стали загальноживаними, не йде в жодне порівняння зі стократ більшою кількістю запозичень. Пуристичні проекти майже завжди сприймалися як прожекти, як дивацькі й безглузді затії. І це попри відчутні здобутки пуризму в інших германських мовах, зокрема німецькій.

У мовознавчій літературі іноді обстоюють тезу, буцімто англійський пуризм здебільшого був скерований не на зовнішні, а на внутрішні джерела «забруднення» літературної норми, тобто був соціально стратифікованим ⁷. Хоч, як ми вже відзначали, насправді це був не пуризм, а звичайний і закономірний для кожної літературної мови процес її відмежування від діалектів та соціолектів.

Сказане підводить нас до парадоксального, на перший погляд, висновку: щодо англійської мови більше підстав говорити не так про наслідки наявності пуризму, як про наслідки його відсутності. До чого об'єктивно призвела практика, при якій лексичний фонд тривалий час поповнювався головню шляхом запозичень, а утворені натомість пуристичні відповідники в ужитку майже ніколи не закріплювалися?

Насамперед це вже згадувана разюча гібридність словництва й порушена лексична тяглість мови. Якщо розташувати сучасні германські мови за питомою вагою запозичень, на крайніх полюсах цієї осі опиняться ісландська мова, що має у своєму лексичному складі найменше запозичень, й англійська, що має їх найбільше ⁸. Інакше кажучи, з усіх германських мов

⁶ «Linguistic history of England has been marked by the word *borrowing*» (Ojeda J. R. G. Attitudes of English People towards Lexical Borrowing // Glosas didacticas.— 2009.— N 11.— P. 220).

⁷ Геєрс М. Е. Языковой пуризм в истории Англии и Германии : Дисс.... канд. филол. наук.— Тверь, 2002.— 299 с.

⁸ Берков В. П. Работы по языкознанию.— СПб., 2011.— С. 114.

англійська найгірше зберегла прагерманський кореневий фонд. Це неминуче додавало «туманності» англійській лексиці (не лише книжній), затемнювало її значення для широких народних мас, не обізнаних з латинською чи французькою мовами.

З іншого боку, запозичені романські афікси та словотвірні моделі вкоренилися так глибоко, що почали давати численні новотвори вже на англослов'янському ґрунті. У результаті остаточно зник вододіл між цими новотворами, новозапозиченими романізмами та романізмами, що прийшли в мову давно й уже цілком засвоїлися в ній⁹. Уся ця лексика помилково сприймалася як питома частина англійського словника. Тоді як пуристичні відповідники, утворені зі справді питомих (германських чи давньоанглійських за походженням) морфем, англослов'якам здавалися незвичними, чужорідними й непотрібними. «Звичка запозичати готові слова замість спроб виразити поняття питомими засобами вкоренилася настільки, що навіть такі безневинні слова, як *handbook* і *folklore* тривалий час сприймалися як дивацькі пуристичні примхи, тобто як “неприродні” й чужі для мовного інстинкту пересічних мовців»¹⁰. Отже, є підстави говорити про другий наслідок браку пуризму — спотворене відчуття питомого в лексиці.

Причому сказане стосується не тільки пересічних мовців. Англійські й американські лінгвісти у своїй більшості так само не відчують ваги та значення пуризму, сприймаючи його не інакше, як вияв націоналізму, шовінізму, ксенофобії. Ось що, наприклад, пише Г. В. Фовлер про іменник *foreword* у своєму «Словнику сучасного англійського мововжитку»: «Як саксонізм його вигадали в ХІХ ст. антилатиністи, а впровадили в ужиток як модне слівце ті, хто полюбляє називати по-новому добре знайомі речі. Адже *preface*, яке існує в англійській мові вже 500 років, зовсім не застаріле й усе ще слугує повноцінною назвою»¹¹. В іншому місці він ще категоричніший: «Свідомо утворений саксонізм — це дурниця»¹². Ця заява, коментує О. Єсперсен, яскраво віддзеркалює ставлення типового освіченого англійця й американця (ХІХ ст. — П. С.) до питомих новотворів. Хоча, якщо взяти звичайну, не обтяжену ґрунтовною освітою людину, то вона радше віддасть перевагу прозорим термінам перед тими, які побутують в інтелектуальних колах¹³.

Сучасні лексикологи та історики мови зазвичай не пропускають нагоди, щоб підкреслити переваги запозичень: «Скласти англійське речення без слів іншомовного походження нелегко, навіть якщо намагатись уникати їх. Стрімкий потік запозичень витворив урешті надзвичайно багату й виразну мову. Питомі англійські слова ми обираємо для прямої, відвертої манери письма, слова ж латинські та французькі — для піднесеного, вишуканого стилю»¹⁴. Ще одна характерна думка: «Якби пуристи досягли свого, англійський лексикон не мав би сьогодні таких важливих слів, як *abdomen*,

⁹ *Durkin Ph.* Borrowed Words: A History of Loanwords in English.— Oxford, 2014.— P. 319.

¹⁰ *Jespersen O.* Nature and Art in Language // *American Speech*.— 1929.— N 5.— P. 96.

¹¹ *Fowler H. W.* A Dictionary of Modern English Usage.— 2nd. ed. / Revised and edited by E. Gowers.— Oxford, 1986.— P. 207–208.

¹² *Ibid.*— P. 537.

¹³ *Jespersen O.* Nature and Art in Language. — P. 96.

¹⁴ *Trask L.* Why Do Languages Change.— Cambridge, 2010.— P. 105.

allusion, benefit, adopt, eradicate, appropriate, audacious, exit»¹⁵. І мало хто допускає думку, що якби англосаксонські пуристичні традиції не були втрачені, замість запозичень прогалини в лексиконі могли б заповнитися нічим не гіршими власноутвореними словами. Практика постійних запозичувань, що усталася після нормандського завоювання, практично звела нанівець здатність задіювати власний словотвірний матеріал. Поява в мові надміру чужих слів стала своєрідним символом бідності уяви й розумових лінощів.

Брак пуристичної протидії запозиченням досить неоднозначно, як не сказати катастрофічно, позначився на англійському правописі. Оскільки мова не просто поглинала багато чужих слів, а й педантично зберігала їхні правописні риси, її нинішня орфографічна система ґрунтується на історичному (традиційному) принципі, являючи собою суміш чотирьох хронологічних шарів — германського, французького, латинського й давньогрецького. Сучасне написання багато в чому відтворює вимову слів у добу Дж. Чосера, хоч нині їх вимовляють зовсім по-іншому.

Якщо досконалість графічної системи оцінювати за тим, наскільки точно літери письма відповідають звукам (фонемам) мови¹⁶, то ідеальною слід визнати ту систему, в якій переважній більшості графем відповідає лише одна фонема, тобто в якій літери та звуки мають взаємооднозначну відповідність. З цього погляду найдосконалішими є правописи, де переважає фонетичний принцип: «як чуємо, так і пишемо» або «як пишемо, так і читаємо» (білоруська, польська, сербська, іспанська, фінська, турецька мови). Цей принцип відчутно полегшує опанування мови дітьми й іншомовцями, особливо на перших етапах.

Натомість англійський правопис назвати досконалим важко навіть за найбільшого бажання. Деякі його правила настільки складні, непослідовні, подрібнені, насичені застереженнями й винятками, що, власне, перестають бути правилами, наближаючись до якихось непевних рекомендацій без істотної практичної корисності (*weak rules*). Як зауважують А. Бо і Т. Кабл, англійський правопис, крім того, що поганий, ніколи не мав усталеної системи, яку можна було б послідовно витримувати¹⁷.

Для позначення 44 звуків і дифтонгів, які передбачає літературна вимова, використовується 26 літер, з яких три (q, s, x) — надлишкові, бо можуть бути замінені іншими (k, ks). По суті, 23 повноцінні літери позначають удвічі більшу кількість звуків. Проте найбільша складність навіть не в цьому, а в тому, що між звуками й літерами дуже мало однозначних відповідностей.

Існує, наприклад, 12 графічних способів передати приголосний [ʃ]: sh, ti, ci, ssi, si, ss, ch, s, sci, ce, sch, sc (*shell, edition, racial, passion, expansion, issue, machine, sugar, conscience, ocean, schedule, crescendo*). Голосний [i:] має 16 літерних позначень: e, ea, ee, e...e, ei, ae, i...e, ie, eo, oe, ay, ey, i, ue, ui, uy (*me, dream, feed, cede, conceit, encyclopaedia, machine, siege, people, phoenix, cay, key, ski, Portuguese, beguine, guyot*). У дифтонга [ei] — щонайменше 33 варіанти написання: a, a...e, aa, ae, ai, ai...e, aig, aigh, ais, alf, ao, au, ay, e, é, e...e, ea, eg, ee, ée, eh, ei, ei...e, eig, eigh, er, es, et, ey, ez, ie, ue, uet (*ancient, rate,*

¹⁵ Ojeda J. R. G. Op. cit.— P. 218

¹⁶ Півторак Г. П. Графіка // Українська мова : Енциклопедія.— 3-тє вид., випр. і допов. / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови). — К., 2007.— С. 122.

¹⁷ Baugh A. C., Cable Th. A History of the English Language.— 5th ed.— London, 2002.— P. 193.

Quaalude, Gaelic, rain, cocaine, arraign, straight, palais, halfpenny, gaol, gauge, bayonet, ukulele, café, crepe, break, thegn, nee, soirée, eh, heinous, beige, reign, weight, dossier, demesne, ballet, survey, chez, lingerie, merengue, bouquet)¹⁸.

Якщо ж іти від літери до звука, варто згадати буквосполучення *ough*, яке може вимовлятися у 8 різних способів: [əu] (*though*), [u:] (*through*), [ʌf] (*tough*), [ɔf] (*trough*), [ə] (*thorough*), [ɔ:] (*thought*), [ʌp] (*hiccough*), [au] (*plough*). Написання окремих запозичень передбачає літери, які не передають жодних звуків: *disciple* [di'saɪpl] «учень», *doubt* [daʊt] «сумнів», *psychology* [saɪ'kɒlədʒi] «психологія», *resign* [ri'zain] «піти у відставку»¹⁹. Ще в деяких словах написання зберігає першопочаткову вимову, яка навіть віддалено не нагадує сучасної: *nature* ['neɪtʃə] «природа», *ratio* ['reɪʃiəu] «відношення», *victual* [vɪtʃl] «харчі».

До сказаного варто додати, що серед запозичень не рідкість омографи (*attribute* ['ætrɪbjʊ:t] «характерна риса» і *attribute* [ə'trɪbjʊ:t] «пояснювати, приписувати»; *content* ['kɒntɪnt] «зміст, суть» і *content* [kən'tent] «задоволення») та омофони (*censer* «кадило», *sensor* «цензор» і *sensor* «орган відчуття»; *vail* «схилати», *vale* «діл, долина» і *veil* «завіса»). При тому що омографія (правописна омонімія) й омофонія (правописна синонімія) загалом властиві германським мовам²⁰, в англійській ці явища виявляють особливу активність.

Важко назвати іншу індоєвропейську мову з настільки заплутаним правописом. Один з розділів лексикологічної книжки професора Ланкастерівського університету Ф. Катамби має назву «Чи англійський правопис божевільний?»²¹. Ще у XIX ст. Ф. М. Мюллер прямо визнавав, що англійська орфографія перебуває в спотвореному стані (*corrupt state*) і пропонував переорієнтувати її на фонетичний принцип²². Американський (італійського походження) лінгвіст і поліглот М. Е. Пеї заявляв, що англійська заледве може бути найкращим засобом міжнародного спілкування: мова ця «вкрай облудна» (*extremely confusing*), погано внормована, а правопис її — страхітливий. Якщо ж спробувати реформувати його на фонетичних засадах, «половина словникового запасу, який і так не дуже добре впізнаваний на письмі, потрапить під запону таємності» (*will become a shrouded mystery*)²³.

Труднощі в правописі — це й труднощі в навчанні. «Якби в англійській мові писали так, як в італійській, вимова майже завжди підказувала б правильне написання. Уроки читання та письма були б простою справою»²⁴. А так мало не кожне нове слово доводиться запам'ятовувати двічі — в усній та писемній формах (через що словники зазвичай подають транскрипцію).

¹⁸ Щоб показати хаотичність англійського правопису, часто наводять пародійне написання слова *fish* «риба» у вигляді **ghoti*, адже звук [f] можна записати як *gh* (*enough*), звук [i] — як *o* (*women*), звук [ti] — як *sh* (*nation*). Побутує й такий жарг: англійською пишемо *Манчестер* — читаємо *Ліверпуль*.

¹⁹ Не читатися в англійських словах можуть приголосні літери h, g, k, p, w, b, l, n, t, c, d, s, m, r, диграф ch (silent consonants).

²⁰ Берков В. П. Работы по языкознанию. — СПб., 2011. — С. 239.

²¹ *Katamba Fr. English Words: Structure, History, Usage.* — 2nd ed. — London & New York, 2005. — P. 84.

²² *Müller Fr. M. On Spelling.* — London, 1875. — 46 p.

²³ *Pei M. One Language for the World.* — New York, 1968. — С. 225. У цій праці автор, проаналізувавши плюси та мінуси провідних мов світу, висловився на користь есперанто як світової мови.

²⁴ *Katamba Fr. Op. cit.* — P. 96.

Чи не тому середній рівень правописної грамотності в англомовних країнах лишає бажати кращого? Принаймні за кількістю орфографічних помилок пересічний носій мови не надто відрізняється від іншомовця, що пише англійською.

Невдачі в опануванні правопису часто викликають відчуття досади, непевності в собі, навіть роздратування. Понад те, «оскільки мало хто здатен досконало засвоїти традиційну орфографію (здебільшого це діти із заможних родин), вона перетворюється на засіб дискримінації, <...> а отже, порушує основні засади демократичного суспільства»²⁵. Поява комп'ютерних перевіряльників орфографії не розв'язала, а тільки замаскувала проблему.

Правописна реформа, доводять її прибічники, могла б спростити й уніфікувати написання слів, усунути численні винятки, неясності, різночитання. У результаті школярі й іншомовці швидше навчатимуться грамоті, робитимуть менше помилок. Спрощений правопис скоротить освітній бюджет, заощадить зусилля викладачів, вивільнить час на опанування інших, важливіших тем. Поліпшиться дієвість писемної комунікації, тексти стануть стислішими, а мова — ще більш придатною для міжнародного спілкування.

Власне, історія знає непоодинокі спроби наблизити написання англійських слів до вимови. У різні часи як у Великій Британії, так і в США до правописної реформи закликали такі знаменитості, як письменники С. Джонсон, Ч. Діккенс, М. Твен, Дж. Б. Шоу, Г. Веллс, А. Азімов, біолог Ч. Дарвін, політики Б. Франклін, Т. Рузвельт, герцог Единбурзький Філіп, провідні англійські фонетисти Д. Джонс, Дж. К. Веллс та ін. Та, як виявилось, похитнути глибоко вкорінені правописні звички не так легко. Усі проекти, навіть найменш радикальні, щоразу наражалися на непробивний консерватизм мовної спільноти. Не останню роль відігравав і снобізм, притаманний англійському національному характеру: написання запозичень, мовляв, повинне зберігати сліди їхнього «шляхетного походження» з класичних мов. Крім того, правописні труднощі дають змогу швидко визначити «шляхетність» самого мовця, тобто виступають свого роду суспільним фільтром. Тож до ідеї писати слова так, як вони звучать, більшість англомовців ставиться скептично.

Чи не єдиним, кому поталанило щось змінити, був Н. Вебстер — автор славнозвісного «Американського словника англійської мови». Він уважав, що англійська орфографія, принаймні в США, повинна спроститися таким чином, щоб мати більш англійський і менш французький вигляд. Саме завдяки словникові Вебстера галліцизми з диграфом *ou* сучасні американці пишуть через *o*: *color, favor, honor, labor, splendor* (пор. брит. *colour, favour, honour, labour, splendour*), романізми на *-ence* в американській англійській закінчуються на *-ense*: *defense, license, offense, pretense* (брит. *defence, licence, offence, pretence*), а запозичені через французьку грецизми та латинізми на *-re* пишуться через *-er*: *liter, meter, theater, center, fiber* (брит. *litre, metre, theatre, centre, fibre*)²⁶. Проте ці новації — крапля в морі, бо не розв'язують проблеми загалом.

²⁵ Жукова Л. С. Знач. праця.— С. 15.

²⁶ Далеко не всі Вебстерові пропозиції були прийняті мовцями. Так, не закріпилась у вжитку слухна ідея не відбивати на письмі «німі звуки»: замість *bread, built, give, mean, speak, character, ache, tongue, island, thumb* писати *bred, bilt, giv, meen, speke, karacter, ake, tung, iland, thum* (Teaching Pronunciation: A Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages / M. Celce-Murcia, D. M. Brinton, J. M. Goodwin.— Cambridge, 2007.— P. 282).

Нагадаємо, що для тих, кому важко сприймати повноцінну англійську, на сьогодні створено чотири її полегшені версії — «Основна англійська» («Basic English»; 1925), «Спеціальна англійська» («Special English»; 1959), «Спрощена англійська» («Simple English»; 2003) і «Світова англійська» («Global English», скорочено «Globish»; 2004). Усім їм властиві обмежений запас слів (лише найчастотніші, найнеобхідніші), прості граматичні форми, короткі речення. Створити ж і впровадити спрощену орфографію поки що не вдалося нікому, і неясно, чи можливо це в принципі.

Звісно, головна причина правописних труднощів — кількасотрічне неухильне дотримування традиційного (а не фонетичного) принципу. І все ж, гадаємо, якби попередники сучасних англійців ставилися до запозичень більш творчо — не квапилися б сліпо переймати їх укупі з написанням, а утворювали натомість власні відповідники, як це було в давньоанглійську добу, — правописна проблема, хоч і не була б усунена повністю, стояла б сьогодні не так гостро. Багатьох незручностей удалося б щасливо уникнути.

Якщо зберігати дослідницький нейтралітет і утримуватися від оцінок, то наслідки браку пуризму (гібридність словника, спотворене відчуття питомого в мовців, занепад здатності до власного словотворення, правописний хаос) можна сприймати просто як об'єктивну данність, як характерні риси «обличчя» англійської мови. Якщо ж усе-таки спробувати оцінити, бодай у першому наближенні, вплив згаданих чинників на розвій літературної мови, то заледве цей вплив може бути оцінений як сприятливий, живодайний, продуктивний.

Попри скромні здобутки англійського пуризму, варто вказати й на деякі непрямі, але позитивні його результати. Передусім це зародження в другій половині XVI ст. свідомого ставлення до мови (мовної свідомості). Через потужний латинський вплив, через відчуття надмірності та чужорідності каламарних термінів перед англійцями вперше постає проблема відбору слів. Стало зрозуміло, що «впорядкування літературної мови, як і можливість її вживання в усіх сферах літературної творчості тісно пов'язані з проблемою поповнення лексики та джерелами цього поповнення»²⁷. По суті, це усвідомлення дало початок стильовій диференціації літературної мови, заохотило авторів шукати лексичні засоби, які дозволяли б висловлюватися чіткіше, точніше, ясніше. Живий інтерес до лексики та її походження дав поштовх до розвитку англійської лексикографії, сприяв появі посібників з рідної мови. Письменники та філологи почали частіше звертатися до давньоанглійської мовної спадщини: перші — для збагачення свого словника, другі — для проникнення в найдавніше минуле своєї культури²⁸.

У XX ст. англійська мова, надто у своєму американському варіанті, наростила найбільший культурно-інформаційний потенціал і вийшла на провідні позиції у світі. Бурхливий розвиток промисловості, суспільних відносин, науки, техніки, мистецтва потребував багатьох тисяч нових слів і термінів. Запозичати їх було нізвідки. Тож у мови не лишилося іншого вибору, крім як утворювати їх самій. Прикметно, що сучасні англомовці карбують нові слова практично тими ж способами, що й англосакси. Зокрема, серед новотворів останніх десятиліть зростає питома вага складних слів (пор.: *freebirth* «дітонародження без допомоги лікарів», *childfree* «свідомо бездітний», *grantsman*

²⁷ Ярцева В.Н. Знач. праця.— С. 106.

²⁸ Там же.— С. 120.

«грантожер», *ideaman* «генератор ідей», *headhunt* «полювати за талантами», *horsemonger* «політик, який обіцяє світле майбутнє», *win-win* «взаємовигідний»). Темпи збагачування англійського словництва невинно зростають. Мова успішно відновила свою словотвірну потужність і стала такою, якою ми знаємо її сьогодні.

P. O. SELIHEY

FROM THE HISTORY OF PURISM IN THE ENGLISH STANDARD LANGUAGE. III

The article systematizes an information about the puristic tendencies in the history of the English standard language. The third part of the article describes the modern attempts to revive the Old English lexical and derivational traditions, using the internet technologies. Further, the results of the study are summed up. In particular, it is analyzed why the puristic equivalents were not usually fixed in speech and to what consequences this had led to.

Keywords: the history of the English, language contacts, borrowings, purism, puristic neologisms.